O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

Qarshi davlat universitetining
Pedagogika instituti

SHAHRISABZ DAVLAT MUZEY
QO'RIQXONASI

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA MODDIY-MADANIY YODGORLIKLAR VA MUZEYLARNING O'RNI

(QASHQADARYO MODDIY-MADANIY YODGORLIKLARI VA MUZEYLARI MISOLIDA)

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami

5-may, 2022-yil

I–QISM

SHAHRISABZ

CamScanner yordamida skanerlangan

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI

TURIZM VA MADANIY MEROS VAZIRLIGI

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETINING
PEDAGOGIKA INSTITUTI

QASHQADARYO VILOYAT TARIXI VA
MADANIYATI DAVLAT MUZEYI

SHAHRISABZ DAVLAT MUZEY QO‘RIQXONASI

O’ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA MODDIY-MADANIY YODGORLIKLAR VA MUZEYLARNING O’RNI (QASHQADARYO MODDIY-MADANIY YODGORLIKLARI VA MUZEYLARI MISOLIDA)

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

5-may, 2022-yil

THE ROLE OF CULTURAL MONUMENTS AND MUSEUMS IN TERMS OF TE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UZBEKISTAN (ON THE EXAMPLE OF CULTURAL MONUMENTS AND MUSEUMS OF KASHKADARYA)

International scientific-practical conference
May 5, 2022 y

РОЛЬ ПАМЯТНИКОВ МАТЕРИАЛЬНОЙ И ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ МУЗЕЕВ В РАЗВИТИИ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ (НА ПРИМЕРЕ КАШКАДАРЬИНСКИХ ПАМЯТНИКОВ И МУЗЕЕВ)

Международная научно-практическая конференция

5 мая 2022 г

I – QISM

SHAHRISABZ – 2022

CamScanner yordamida skanerlangan

ANJUMAN TASHKILIY QO'MITASINING TARKIBI:

G'aniyev A.	QarDU PI direktori, rais
Marasulova U.	QarDU PI Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha direktor o'rinbosari, rais o'rinbosari
Xudoyqulov T.	QarDU PI O'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari, a'zo
Rahimov Z.	QarDU PI "Maktabgacha va boshlang'ich ta`lim metodikasi" kafedrasi professori, p.f.d., a'zo
Muhammadiyev A.	QarDU PI "Tillar" fakulteti dekani, a'zo
Tilayev E.	QarDU PI "Pedagogika" fakulteti dekani, a'zo
Mamatov M.	QarDU PI Sirtqi bo'lim boshlig'i, a'zo
Shoymardonov I.	QarDU PI Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash bo'lim boshlig'i, a'zo
Omonov B.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi mudiri, a'zo
Bobojonov Sh.	QarDU PI "O'zbek tili va adabiyoti" kafedrasi mudiri, a'zo
Hamrayev Sh.	QarDU PI "Maktabgacha va boshlang'ich ta`lim metodikasi" kafedrasi mudiri, a'zo
Jonqobilov I.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi dotsenti, a'zo
Nomozov X.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi o'qituvchisi, a'zo
Xudoyorov L.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi o'qituvchisi, a'zo
Baratov H.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi o'qituvchisi, a'zo
Bobojonov B.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi o'qituvchisi, a'zo
Mahmudov S.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi o'qituvchisi, a'zo
Shukurov S.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi o'qituvchisi, a'zo
Xayrullayeva M.	QarDU PI "Gumanitar fanlar" kafedrasi o'qituvchisi, a'zo.

Taqrizchilar:

B.Eshov *tarix fanlari doktori, professor*

Yu. Ergasheva *tarix fanlari doktori, professor*

To`plamda nashr etilgan maqola va tezislardagi ma'lumotlarning haqqoniyligiga mualliflar ma'suldir.

Qarshi davlat universitetining Pedagogika instituti navbatdan tashqari Kengashining 5-sonli Qaroriga asosan nashrga tavsiya qilingan.

CamScanner yordamida skanerlangan

ILK O'RTA ASRLARDA SUG'D TASHQI ALOQALARINING XITOY MANBALARIDA AKS ETISHI

Baratov Hamidullo Ismatillo o'g'li,
QarDU PI o'qituvchisi

Vatanimiz hududi qadimgi davrlardan boshlab jahonning turli mintaqalarida vujudga kelgan tamaddunlarning bir birini bog'lash, ular o'rtasidagi muloqotlar va o'zaro madaniy ta'sir ko'rsatish jarayonlarida almashishlarda muhim rol o'ynagan. Bunga savdo aloqalarning keng yoyilgani, Buyuk Ipak yo'lining ta`siri sabab bo'lgan. Ushbu tarixiy jarayonlari haqida Xitoy manbalari muhim o'rin tutadi.

Arablar bosqini arafasida O'rta Osiyoda bo'lgan Xitoy sayyohi Syuan Szyan Samarqandda bo'lganida, bu shahar haqida juda qimmatli ma'lumotlarni yozib qoldiradi va shunday deydi: "Samarqandda budda ibodatxonasi ko'p va ularda barcha kishilar birdek ibodat qilishadi, ammo endi ular bo'shab qolib vayron bo'lmoqda va bir qancha muddatdan keyin ularning izini ham topib bo'lmaydi "[1.1].

Bundan tashqari xitoylik muallif o'z asarida sug'diylar Xitoy va Hindiston o'rtasidagi asosiy vositachilar hisoblanadi, deb tarif berib o'tadi. Samarqand va sug'diylarning G'arb va Sharq o'rtasidagi savdo vositachiligi masalasiga etibor qaratgan vizantiyalik tarixchi Menandr Vizantiya imperiyasiga elchi sifatida borgan sug'd elchisi Maniaxdan juda ko'p ma'lumotlarni olishga muvaffaq bo'ladi. Garchi u Sug'diyonada bo'lmagan bo'lsa-da, ammo uning o'zi ham Turk xoqonligiga elchi sifatida kelishi (ma'lumotlarda keltirilishicha, Vizantiya elchilari tarkibiga o'zining xohishi bilan kiritilgan) natijasida juda ko'p ma'lumotlarni olishga erishadi va ana shu eshitganlari asosida Sug'diyona va sug'diylar haqida ma'lumot berib o'tadi.

Xitoylik tarixchi Syuan Szyan har yili Sug'diyonada bo'ladigan yarmarka haqida shunday ma'lumot berib o'tadi: "Bu yerga dunyodagi barcha mamlakatlardan savdogarlar kelishadi va kimga nima kerak bo'lsa hech bir qiyinchiliksiz mana shu yerdan topishi mumkin. Bu bozordan har xil turdagi paxta matolarini, ipak buyumlarni, qimmatbaho taqinchoqlarning juda ko'p turlarini va boshqa barcha hunarmandchilik buyumlarini topish mumkin.

CamScanner yordamida skanerlangan

Sug'd bozorida yog'och va temir buyumlar, otlar va qullar, oltin va qimmatbaho toshlar, gilamlar va matolarni juda arzon narxda topish mumkin va faqatgina ipak matolar Xitoydagidan birmuncha qimmatroq"[5.1].

Umuman olganda, Markaziy Osiyoning qadimiy davlatchilik asoslari va o'rta asr Islom davri davlatchiligi bosqichlarini bog'lab turuvchi bo'g'in ilk o'rta asrlar davlatchilik tarixi ilmiylik, tarixiylik nuqtai nazaridan sug'diy yozma yodgorliklar asosida tahlil qilinadi. Sug'd konfederatsiyasining ilk o'rta asrlar davlatchilik tarixida tutgan o'rni juda ko'plab dalillar asosida ochib beriladi. Garchi, bu masalada xitoy yilnomalari o'zining yanada tadrijiy va uzluksiz ma'lumotlarga boyligi bilan qiymati yuqori bo'lsa-da, ularda keltirilgan turli atamalar, shaxslar ismlari, unvonlar, joy nomlari va boshqalar xitoy tili va yozuviga moslashtirilib berilganligi sababli asliyatdan ancha uzoqlashgan va ularni tiklash tadqiqotchilar uchun hanuzgacha muammo bo'lib qolmoqda.

Shu jihatdan olganda ham sug'diy tilidagi yodgorliklar mintaqa tarixini o'rganuvchi tadqiqotchilar uchun birlamchi va ishonchli manba bo'lib qolaveradi. Bundan tashqari, o'zining mahalliy muhitda yaratilganligi bois sug'diy tilidagi manbalar Sug'dning siyosiy hayoti va davlatchiligi haqida yanada yaqqolroq va teranroq tasavvur bera oladi.

Xitoy manbalari orasida sug'dlarga oid aynan bir asar mavjud emas, ammo juda ko'plab manbalarda va hujjatlarda sochilgan holdagi ma'lumotlar kattagina miqdorni tashkil qiladi. Albatta, bu holat tadqiqotchilar uchun ko'plab qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Qadimiy xitoy tilida yozilgan va ulkan hajmdagi mazkur manbalarning bugunga qadar ham to'liq o'rganib chiqilmaganini tushunish mumkin. Shu sababli ishni yoritishda ayrim manbalardagi ma'lumotlarni, shunda ham faqatgina sug'diylarning vositachilik faoliyati uchun misol bo'la oladigan ma'lumotlarni keltirib o'tamiz.

Sug'd atamasi xitoyliklar tomonidan "sute", "suyi", "tesyuymen" va boshqa nomlar bilan tilga olinadi. Ammo miloddan avvalgi davrlarda sug'dlarni "yiamtsat", "yemtsay" kabi nomlar bilan ham ataganlar. Ma`lumotlarda ko'rsatilishicha milodiy 437 yilning bahorida Sug'd hukmdoridan Shimoliy Vey davlatiga elchilar borishadi va

CamScanner yordamida skanerlangan

oradan yana bir yil o'tib, 438 yilning 4- va 11- oylarida Sug'd, Toshkent va Farg'ona hukmdorlaridan elchilar borishgan[2.1].

Ular Xitoydagi savdo buyumlarini sotib olib boshqa mamlakatlarga yetkazib berishni taklif qilishib, ikki mamlakat o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish va imkon qadar kuchaytirishni taklif qilishadi[3.1]. Keyingi Xan sulolasi tarixi asarining 88- bobida ham sug'dlar eslab o'tilib, unda ham sug'dlarning elchiligi, mamlakatlarining tavsifi va ularning mashg'ulotlariga oid ma'lumotlar kiritib o'tilgan. V asrda sug'diylarni asosan savdo, dehqonchilik, uzumchilik, bog'dorchilik, qo'ychilik va yilqichilik bilan shug'ullanadi deb ko'rsatib o'tishadi.

Bundan tashqari sug'dlar tomonidan juda ham zotdor otlar parvarishlanadi deb ko'p bora takidlashadi. Ilk o'rta asrlar Xitoy tarixiga oid "Tungdyan" asarida Sug'd davlati haqida quyidagi ma'lumotlar berib o'tiladi: "Bu davlat Pomir tog'larining g'arbida joylashgan yirik davlat hisoblanib, uning tarkibiga 400 ta shahar kiradi va ularning ko'pchiligi katta shaharlar va undan ko'proq qismi kichik shaharlardir"[3.2].

Vey sulolasi davri tarixi asarining 102- bobida sug'diylarning savdo sohasidagi mahorati va aloqalari borasida quyidagilarni aytib o'tadi. Sug'dlar sharqdagi hududlardagi asosiy savdogarlar bo'lib, ularni Uzangda juda ko'p bora uchratish mumkin va ular dunyoning turli mamlakatlaridan ko'plab mahsulotlarni olib kelishadi. Bu yerda aytilgan Uzang shahri aslida ilk o'rta asrlarda Buyuk ipak yo'lining serqatnov va gavjum tarmog'i hisoblangan Xesi yo'lidagi eng yirik savdo va hunarmandchilik markazi hisoblangan[4.1].

Shundan keyingi davrga oid boshqa manbalarda ham Xesi yo'lagi va shu yo'l yoqasidagi boshqa shaharlarda sug'dlarni ko'proq uchrata boshlashgani haqida yozishardi. Hatto Xitoyning yirik shaharlarida sug'dlarning mahallalari vujudga kelib, mana shu haqida asarlarda ham doimo eslab o'tishadi.

Xitoyning taniqli tarixchi olimlari hisoblangan Vang Chjengya, Guan Lyanji, Li Mingvey, Chen Aychju va Jin Yue kabi bir guruh olimlari tomonidan sug'diylarning Buyuk ipak yo'lidagi faoliyatiga oid qator ilmiy izlanishlar olib borilib, ularda asosiy e`tibor sug'diylarning savdo aloqalarida faqatgina savdo-sotiq ishlari emas, balki

CamScanner yordamida skanerlangan

madaniy aloqalarining taraqqiyotida ham sezilarli ishlarni amalga oshirishganiga qaratiladi.

Ma'lumki, yurtimiz tarixida davlatchiligimiz asoslarini yuzlab yillarga qadimiylashtirgan jihatlardan biri aynan Sug'd tarixi hisoblanadi. Sug'dlar ilk o'rta asrlarda to arablar bosqini va hatto undan keyingi davrlarda ham Uzoq Sharq, Markaziy Osiyo va Yaqin Sharq hududlarini bog'lagan savdo yo'lidagi asosiy vositachilar hisoblanishardi. Bu Xitoy manbalarida ham o'z aksini topgan bo'lib, vatanimiz tarixiga oid ushbu asarlar hali o'rganilishni talab etadi.

Adabiyotlar

1. Ходжаев А. Китайский историк о Средней Азии / Исследования по истории, истории науки и культуры народов Средней Азии. – Ташкент: Фан, 1993.
2. Хўжаев А., Хўжаев К. Қадимги манбаларда халқимиз ўтмиши. Тошкент, 2001, 66-бет.
3. Чугуевский Л.И. Новые материалы к истории согдийской колонии в районе Дуньхуана // Страны и народы Востока. Вып. X. –М.: Наука, 1971.
4. Хўжаев А. Суғдийларнинг Хитойга бориб қолиши, // Мозийдан садо, 2 (14), 2002.
5. Хўжаев А. Хитой манбаларида суғдийларга оид айрим маълумотлар // "Ўзбекистон тарихи" журнали, 2004 йил, № 1-сон.

НАЌШИ МУТАХАССИСОН ДАР ТАШАККУЛИ ФАРЊАНГИ ИДОРАКУНИИ ЉОМЕАИ МУОСИР

Ҳоҷиев Комронҷон Маҳмадқулович, *Устоди калони Донишкадаи Омўзгории Тоҷикистон дар ш. Панҷакент кафедраи "Фанҳои ҷамъиятӣ ва ҳуқуқ"*

Дар урфият мегўянд, ки ба њар як шахс аз рўи рафтору кирдораш бањо медињанд. Дар ин љо рафтор ба маънои хулќу атвори шахс дар оила, њаёти

CamScanner yordamida skanerlangan

21. **Abdurayimov P. Q.** Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi. 118-126
22. **Tuychiyev A. B.** Kitob geologiya milliy tabiat bog'idan amaliy maqsadlarda foydalanish. 126-130
23. **Тожиев А. И.** Қашқадарё вилояти рекреация ресурсларидан фойдаланишнинг географик экологик масалалари. 130-135

II SHO'BA: O'ZBEKISTONDA MODDIY-MADANIY, ADABIY YODGORLIKLAR O'RGANILISHINING TARIXSHUNOSLIGI VA MANBASHUNOSLIGI

1. **Ergasheva Y.A., Xosiyatov X.O.** Amir Temur nomidagi Shahrisabz shahar moddiy madaniyat tarixi muzeyining xalqaro hamkorlikdagi o'rni. **136-140**
2. **Doniyorov A.X.** "Avesto" adabiy yodgorligining tarixshunosligi va manbashunosligi. **140-147**
3. **Турсунов С.Н.** Surxon vohasi janubiydagi moddiy madaniyatning Rus sharqshunoslari tomonidan o'rganilishi va uning natijalari (XIX asr – XX asr boshlari) **147-154**
4. **Kosanbayev S.K., Muldaxmetova J.I.** Мавзолеи Карахана, Айша – Биби как важный центр паломничества мусульман. **155-159**
5. **Kosanbayev K., Aydarbekova G.S., Jumatayeva J.A.** Из истории постройки мавзолея Ходжа Ахмед Яссави в наследии дореволюционных российских исследователей. **159 -163**
6. **Homidzoda O.** Асари "ал-камил фи-т-таърих"-и ибни асир. **163 - 170**
7. **Джолдыбаев Ж.Т.** Надгробный памятник козы-корпеша и баян – сулу как важный центр паломничества. **171-174**
8. **Temirov F.U.** Shahar ichidagi shaharcha. **174-180**
9. **Omonov B.N.** "Shohnoma" asari geosiyosiy bilimlarni o'rganishda muhim tarixiy manba. **181-185**
10. **Soxibov A.R.** Научно-теоретическая основа изучения историографии узбекского народа. **186-194**
11. **Rashidov O.R.** Kommunistik partiyaning mafkura jabhasidagi targ'ibotchilik faoliyati. **195-199**
12. **Muhammadiyev A.** Muhyining xorijiy safarlar davomidagi ijodi. **200-206**
13. **Tilayev E.R.** Miri Janda ota yohud shayx Shahobiddin Suhravardiy qadamjosi tarixi. **206 - 209**
14. **Shoymardonov I.** O'zbekistonda qishloq xo'jaligini qayta qurish jarayonlari va mehnatkashlarning turmush sharoitlari muammolari (XX asrning 20-yillar ikkinchi yarmi – 30-yillar). **209 - 216**
15. **Yaqubova D.T.** Sovet hokimiyatining Surxon-Sherobod hududlarida paxtachilikni rivojlantirish siyosati: muammolar va oqibatlar. **216-221**
16. **Tog'ayeva A.Z., Yo'ldosheva B.M.** Turizm rivojlanishining shahar atrof-muhitiga ta'siri (Buxoro shahri misolida). **221-226**
17. **Ochilova D. J.** O'zbekiston ziyolilarining "qayta qurish" siyosati sharoitidagi o'zlikni anglash harakatlari. **226-231**
18. **Bo'riyev I. I.** Aziziddin Nasafiyning so'fiylik ta'limoti rivojida ilmiy **231-238**

CamScanner yordamida skanerlangan

merosining o'rni.
19. **Mamatillayeva S.B., Jumaboyev L.B.** Amir Temur va uning harbiy yurishlari. 238 -243
20. **Berdiyev A.A.** O'rta Osiyo xonliklarining XVIII – XIX asrlarda Rossiya bilan o'zaro savdo-iqtisodiy aloqalari to'g'risida ayrim mulohazalar. 243 - 250
21. **Ahmedova G.A.** Новые подходы и перспективы в преподавании истории в процессе модернизации исторического образования. 251-257
22. **Mahmudov D.A.** Abulqosim Firdavsiyning "Shohnoma" asarida Maymurg' hukmdorliklari siyosiy hayoti haqida ayrim ma'lumotlar. 258 -261
23. **Baratov H.I.** Ilk o'rta asrlar Sug'dning tashqi aloqalarining Xitoy manbalarida aks etishi. 262-265
24. **Hochiyev K.M.** Наќши мутахассисон дар ташаккули фарњанги идоракунии љомеаи муосир. 265-270
25. **Ahmedova Sh.** Toshkent viloyatida joylashgan Zangi ota ziyoratgohi haqida mulohazalar. 270-275
26. **Ochilov A. Q.** Jamiyat taraqqiyotida buyuk allomalarimizning ma'naviy-madaniy merosi xalqimiz uchun tarixiy manba. 275-279
27. **Boygaziyev T.I., Boqiyev X.X., Samiyeva Z.X.** Farobiy ta'limotida mantiq ilmi va grammatikaning o'zaro aloqasi masalasi. 279-284
28. **Sattorov E.B.** Sug'diy tilidagi manbalarda sug'diylar ijtimoiy-iqtisodiy hayotining aks etishi. 284-288
29. **Rajabov O.** Chor Bakr tarixiy me'moriy majmuasi xususida. 288-295
30. **Ko'charov J.Q.** Buxorodagi Amir Temur va temuriylar davri me'moriy yodgorliklari tarixidan. 295-299
31. **Egamberdiyev F.P.** Qadimgi Sug'd tarixshunosligi tadqiqotlarda. 300-304
32. **Mo'minova M.I.** Markaziy Osiyodagi etnik nizolarning ijtimoiy munosabatlarga ta'siri. 304-308
33. **Mirzayeva S.** Nazar Eshonqul qissachiligida yangicha tasvir va bayon usuli. 309-313
34. **Norboboyeva M.T.** O'zbek adabiyotida yetimlik motivi. 313-317
35. **Nishonov J.T.** Janubiy O'zbekistonda dehqonchilik madaniyatining vujudga kelishi va rivojlanishi to'g'risidagi asosiy qarashlar. 317-323
36. **Rustamov D.** Amir Temur davri nemis tarixshunoslari nigohida. 323-327
37. **Ahmadova Z.** Abu Nasr Forobiy asarlarida komil inson g'oyasi. 327-332
38. **Norboboyev A.** Фарғона водийсининг антик давр ҳимоя иншоотлари ҳақида айрим мулоҳазалар. 332-335
39. **Qurbonov A.B.** Badiiy adabiyot: mazmuni va ijtimoiy ahamiyati. 335-340
40. **Hamidov F.T.** Yoshlar ma'naviyatini takomillashtirishda sharq faylasuflarining qarashlari. 340-345
41. **Elmurodov L.** Тахти сангин ёдгории безаволи тоҷикон. 345-347
42. **G'aniyeva M.** O'zbekistonda moddiy- madaniy yodgorliklar adabiy yodgorliklar o'rganilishining tarixshunosligi va manbashunosligi. 347-350
43. **Raximova A.** Islom dini ta`limotida komil inson omili. 351-354
44. **Mahmudov A.A.** O'zbek matnshunosligi taraqqiyotiga bir nazar. 354 -358

ILMIY NASHR

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA MODDIY-MADANIY YODGORLIKLAR VA MUZEYLARNING O'RNI (QASHQADARYO MODDIY-MADANIY YODGORLIKLARI VA MUZEYLARI MISOLIDA)

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

5-may, 2022-yil

Bosishga ruxsat etildi: 04.05.2022 y.
Ofset qog'oz. Qog'oz bichimi: 60x84 1/16.
"Times New Roman" gar. Ofset bosma.
Hisob nashriyot t.: 32,22. Shartli b. t.: 32,30.
Adadi: 40 nusxa. Buyurtma№ 19

QarMII kichik bosmaxonasida chop etildi.
180100. Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi, 225 – uy.
Telefon 91-466-80-32.

CamScanner yordamida skanerlangan